

WFSJ

World Federation of Science Journalists

Khóa học trực tuyến về Báo chí khoa học

Thực hiện bởi WFSJ và SciDev.Net

Bài 4

Kỹ năng viết

Nguyên bản: Nadia El-Awady

Chỉnh sửa và Việt hóa: TS. Nguyễn Đức An

Time for
E-LEARNING

4.1	Mở đề	3
4.2	Thể loại báo chí khoa học	4
4.3	Đặc trưng báo chí khoa học: đưa khoa học vào đời thường	6
4.4	Đặc trưng báo chí khoa học: đơn giản hóa khoa học	7
4.5	Kỹ năng viết tin cơ bản	8
4.6	Kỹ năng viết ký cơ bản	10
4.7	Văn phong trần thuật: kể cho độc giả một câu chuyện	12
4.8	Viết cho môi trường trực tuyến	13
4.9	Câu hỏi tự luận (1-5)	14
4.10	Đáp án câu hỏi tự luận	17
4.11	Bài thực hành (1-5)	19

4.1 Mở đề

Một nhà báo viết về khoa học có thể sẽ phải cạnh tranh với đủ loại đề tài khác và cần nắm vững các quy tắc viết cơ bản, được dùng chung cho mọi lĩnh vực nội dung trên báo chí. Bạn sẽ có thể viết những bài báo thú vị về khoa học nếu bạn chịu khó tìm tòi, hiểu đề tài, có các kỹ năng truyền đạt tốt, và tuân thủ các quy tắc viết báo thông dụng.

Nhưng có một số điểm đặc trưng mà nhà báo khoa học cần lưu ý. Ví dụ, làm thế nào để đơn giản hóa các thuật ngữ khoa học phức tạp? Hoặc làm thế nào để giúp cho độc giả hiểu được các số liệu – như kích thước, khối lượng, trọng lượng và khoảng cách – có thể rất nhỏ hoặc rất lớn? Hay quan trọng hơn, làm thế nào để một nhà báo khoa học viết về một đề tài có vẻ nhàm chán, mà vẫn thu hút được sự chú ý của độc giả từ đầu đến cuối?

“

Kết thúc bài học này, bạn sẽ thu được những hiểu biết cơ bản nhất để hiểu một bài báo đạt yêu cầu phải có văn phong thế nào. Bạn cũng sẽ học cách viết về khoa học một cách thú vị hơn. Bạn sẽ học cách sử dụng vài thủ thuật và công cụ nghề nghiệp đơn giản, để từ đó viết những tin bài khoa học đủ sức cạnh tranh với tin bài về xung đột vũ trang hay thảm họa tự nhiên trên trang nhất bất cứ tờ báo hay tạp chí nào.

”

4.2 Thể loại báo chí khoa học

Văn phong báo chí khoa học đa dạng, thay đổi tùy theo chủ biên, độc giả, bản thân nhà báo, đặc trưng từng báo đài và thể loại bài cần viết.

A. Bản tin

Các bản tin được viết để thông tin về những sự kiện đang hoặc vừa xảy ra. Bản tin thường – nhưng không nhất thiết phải – ngắn hơn các thể loại khác. Bản tin được cấu trúc sao cho các yếu tố “ai, cái gì, khi nào, ở đâu và như thế nào” trong câu chuyện được chuyển tải ngay trong một hoặc hai câu đầu tiên. Bản tin thường bao gồm những đoạn và câu văn ngắn. Một hội nghị, một khám phá khoa học gần đây, một đợt dịch bệnh truyền nhiễm vừa nổ ra... thường là những đề tài để làm tin. Vài ví dụ:

- **Chế tạo được vắc xin lở mồm, long móng mới** trên Thanh Niên: (<http://tinyurl.com/blpmo6a>)
- **2009 carbon emissions fall smaller than expected (Mức giảm khí thải carbon năm 2009 thấp hơn mong đợi)** trên BBC News Online: (<http://tinyurl.com/2d3fu7n>)

B. Bài ký

Các bài ký thường được viết sâu hơn bản tin. Một bài ký có thể hàm chứa tin tức về một sự việc vừa xảy ra, nhưng sẽ cung cấp thêm nhiều thông tin và bao quát nhiều khía cạnh hơn. Các bài ký cũng được dùng để viết về những câu chuyện đang tiếp diễn trong xã hội, nhưng ít cấp bách hơn. Bài ký thường cần một mở đề hấp dẫn để lôi cuốn độc giả vào chuyện, theo sau là đoạn “thắt nút” nêu rõ chủ đề, và tiếp đó là phần thân bài chứa những thông tin chi tiết chung quanh chủ đề/câu chuyện. Đoạn kết có thể có một kết luận, một cao trào bỏ ngỏ, hoặc một câu chuyện bên lề... để người đọc dừng lại với một suy tư, cảm giác nào đó... Vài ví dụ:

- **“Không nói dối mới là chuyện lạ”** trên Thời báo kinh tế Sài Gòn (<http://tinyurl.com/czxb7at>)
- **Vì sao môi trường Trung Quốc ngày càng tệ hại** trên Năng lượng (<http://tinyurl.com/lmy8kxw>)
- **Nhạc giao hưởng cho gà** trên Tuổi Trẻ (<http://tinyurl.com/cqwtjzf>)
- **Greening Desert (Xanh hóa sa mạc)** trên Our Planet: (<http://tinyurl.com/bwjfbm9>)

C. Bài phỏng vấn

Một cuộc phỏng vấn đơn lẻ với một chuyên gia, nhà nghiên cứu, nhà khoa học hay người dân thường trên hệ phổ cũng có thể làm nên một bài báo. Loại bài này thường được viết dưới dạng hỏi và đáp, rất phổ biến trên báo chí VN (mặc dù, với một chút óc tưởng tượng, bạn có thể thể hiện chúng sống động hơn ở một dạng thức khác). Điểm quan trọng là phải tập trung sự chú ý của độc giả không chỉ vào đề tài, mà còn vào người được phỏng vấn, cũng như quan điểm của họ về vấn đề. Qua loại bài này, chúng ta giúp cho độc giả hiểu nhân vật có cách nhìn thế nào về một hay vài đề tài khác nhau. Dưới đây là vài bài phỏng vấn theo dạng Hỏi & Đáp:

- **“Chính quyền phải tin vào giới khoa học”** trên Thời báo kinh tế Sài Gòn (<http://tinyurl.com/cdmpnxo>)
- **Shrek and the quest for perfecting 3D animation (Shrek và hành trình hoàn thiện hoạt hình ba chiều)** trên IslamOnline: (<http://tinyurl.com/dxsb2gh>)

D. Bài xã luận/phân tích/bình luận/ý kiến

Mục đích loại bài này là đưa ra một quan điểm về một vấn đề quan trọng được quan tâm rộng rãi. Vài ví dụ:

- **Mang Trái đất về sau vườn nhà** của Nguyễn Đức An trên Tuổi Trẻ: (<http://tinyurl.com/c69zcgx>)
- **Water security and climate change: how science can help (An ninh nước và biến đổi khí hậu: khoa học giúp ích thế nào)** của David Dickson trên SciDev.Net: (<http://tinyurl.com/csw555>)

Một bài xã luận có thể được ký hoặc không ký tên tác giả. Nếu bài xã luận không được ký tên, nó thường được xem như là quan điểm chính thức của tờ báo/trang web đăng tải nó. Thường nó được viết bởi chủ biên hoặc một phóng viên chính thức (hoặc thỉnh thoảng một công tác viên) được chủ biên bảo trợ.

Nếu một bài xã luận có ký tên, nó không đại diện cho quan điểm chính thức của tòa soạn liên quan. Tuy nhiên, một khi bài xã luận đã được đặt ở một vị trí nổi bật, thì rõ ràng chủ biên (hoặc các đồng nghiệp lo nội dung) đã cho rằng đây là một luận điểm đáng giá cần được phổ biến.

Một bài xã luận phải bao gồm một kết luận rõ ràng về vấn đề được bàn luận và kết luận đó phải dựa trên một cấu trúc rõ ràng và mạch lạc, với một dòng dự kiến và luận điểm chắc nịch. Hoặc nó có thể đưa ra những quan điểm phản bác, giải thích ngắn gọn tại sao tác giả không đồng tình với luận điểm nào đó.

Những điểm cần nhớ khi viết một bài xã luận:

1. Đảm bảo rằng bạn thể hiện quan điểm một cách rõ ràng, súc tích.
2. Đảm bảo rằng lập luận của bạn có kết cấu hợp lý, chặt chẽ.
3. Tránh sử dụng ngôn từ quá chuyên môn hoặc tối nghĩa.
4. Tránh chỉ dẫn độc giả đến các bài báo hoặc các trang web khác để làm sáng tỏ các lập luận.
5. Tránh lạm dụng ngôn từ (và nhớ rằng có một ranh giới giữa sử dụng ngôn từ đúng mực, hợp pháp và những bình luận có tính bôi nhọ).

E. Báo cáo điều tra

Báo cáo điều tra có thể xem như là một dạng ký báo chí, được dựa trên quá trình nghiên cứu và điều tra sâu rộng về một đề tài cụ thể. Nó thường tìm câu trả lời cho một câu hỏi quan trọng và gây nhiều tranh cãi, ví dụ: “Hệ thống cung cấp nước tại địa phương có thực sự là nguyên nhân đằng sau sự gia tăng một căn bệnh nào đó trong vùng?” hoặc là “Liệu các nhà nghiên cứu đang tuyên bố trường hợp nhân bản vô tính trên người đầu tiên đang nói sự thật không?”

Ở loại bài này, nhà khoa học có thể là nhân chứng chuyên môn cho nhà báo trong quá trình tìm kiếm sự thật, hoặc có thể chính là đối tượng đang bị nhà báo điều tra. Và khi viết bài, nhà báo có thể cần phải đặt các quan điểm khoa học khác nhau trong mối quan hệ tương khắc với nhau.

Báo cáo điều tra thường mất nhiều thời gian hơn, một phần vì tìm cho được người có thể đưa ra câu trả lời hoặc chấp nhận tham gia phỏng vấn thường sẽ khó khăn hơn. Điều này có thể là do chưa có câu trả lời có sẵn và nhà báo phải làm việc vất vả mới tìm được câu trả lời khả dĩ nào đó. Nhưng chất lượng của quá trình nghiên cứu đề tài chắc chắn sẽ ảnh hưởng đến kết quả cuối cùng (xem thêm bài “Hãy chạy thật nhanh” ở http://poynter.blogs.com/narrative/2003/12/do_the_leg_work.html).

Báo cáo điều tra có thể là một bài viết đơn lẻ, hoặc một loạt bài/báo cáo mang bề sâu thông tin. Vài ví dụ:

- Truy tìm hóa chất lạ ép mít chín siêu tốc trên Gia đình và xã hội (<http://tinyurl.com/mbInc4b>)
- Lật tẩy một báo cáo đẹp – loạt bài điều tra trên Tuổi Trẻ về các thiết bị dự án năng lượng điện mặt trời bị phơi thành phế phẩm (<http://tinyurl.com/mgqucwu>)
- Vua “đạo văn” – loạt bài điều tra trên Tuổi Trẻ về một thạc sĩ VN bị rút bài trên các tạp chí khoa học quốc tế vì tội đạo văn (<http://tinyurl.com/d44uaqw>)
- A shocking lack of evidence – một bài điều tra bởi tạp chí Nature về phiên tòa xử sáu cán bộ y tế ở Libya bị buộc tội lây nhiễm HIV cho trẻ em (<http://tinyurl.com/cmoa8kn>)

F. Blog

Trong hầu hết các thể loại báo chí, nhà báo thường không được phép để cho ý kiến cá nhân ảnh hưởng đến nội dung, để tin bài họ làm ra mang tính khách quan, công bằng, không thiên vị. Blog, ngược lại, đem lại một “sân chơi” để nhà báo thể hiện những suy nghĩ thầm kín, các trải nghiệm và phiêu lưu nghề nghiệp sau mặt báo.

Đằng sau hầu như bất kỳ bài viết nào đều có một câu chuyện. Ví dụ, nếu một nhà báo đến Iran để tìm hiểu về năng lượng hạt nhân, chắc chắn sẽ có những mẫu chuyện về việc anh/chị ta làm tin như thế nào. Và nếu chủ biên giới hạn bài viết chỉ trong 500 từ, anh/chị ta có thể viết một phiên bản mở rộng trên trang blog cá nhân.

Có rất nhiều phần mềm trực tuyến miễn phí để bạn viết blog, Wordpress (<http://www.wordpress.org>) là một trong những trang phổ biến nhất. Ngoài ra, các website báo chí chính thống cũng có thể dành chuyên trang để nhà báo viết blog. Hãy hỏi ý chủ biên nếu bạn muốn chia sẻ một câu chuyện hậu trường với độc giả.

Blog có văn phong khác với kiểu bài báo chí khác. Trong một bài blog, người viết không chỉ nói về người khác ở ngôi thứ ba để bảo đảm tính rất khách quan, mà còn nói về chính bản thân mình.

Một ví dụ tốt là các bài blog của nhà báo khoa học từng đoạt giải Pulitzer, Deborah Blum: (<http://blogs.plos.org/speakeasy-science/>).

Càng viết được nhiều thể loại khoa học, thị trường tiềm năng càng rộng mở với bạn.

4.3 Đặc trưng báo chí khoa học: đưa khoa học vào đời thường

Báo chí khoa học, ở bất cứ thể loại nào, cũng mang hai đặc trưng chung. Thứ nhất, nó phải mang khoa học vào đời thường. Thứ hai, nó phải đơn giản hóa khoa học.

Công việc của nhà báo là mang khoa học vào đời thường cho dù đôi lúc họ thấy miễn cưỡng khi phải làm việc này. Hãy luôn tìm một cách giúp độc giả liên tưởng một cách riêng tư đến chủ đề bài viết của bạn.

Khi viết về khoa học, bạn cần lý giải nó liên quan thế nào đến cuộc sống thường nhật của độc giả. Trong buổi phỏng vấn, hãy hỏi nhà nghiên cứu tại sao tạo ra ống nano từ các phân tử DNA có thể là cuộc cách mạng cho công nghệ máy tính. Hoặc giải thích cho độc giả rằng việc nghiên cứu tế bào gốc có khả năng khám phá ra các phương pháp chữa trị bệnh. Chẳng hạn, hãy thử bắt đầu bài tường thuật bằng câu chuyện nhỏ về một người nào đó bị ảnh hưởng bởi một căn bệnh và giải thích làm thế nào các nghiên cứu các tế bào gốc có thể thay đổi được tình trạng bệnh này.

VÍ DỤ 1: Hãy xem trích đoạn dưới đây từ một bài ký trên tạp chí COSMOS Úc (số tháng 09/2005, trang 34). Bài viết giới thiệu một nghiên cứu công bố trên Tạp chí Y học New England, nhưng theo một cách rất gần gũi:

Ông chẳng phải là con nghiện. Thuốc ông xài là codeine, không phải cocaine. Liều lượng xài rất nhỏ và được một bác sĩ theo dõi. Thế mà bệnh nhân bị quá liều và gần mất mạng. Thủ phạm? Là các gen trong cơ thể ông.

Codeine giảm đau được là do cơ thể chuyển hóa nó thành morphine. Hầu hết mọi người đều chỉ có một phiên bản gen để thực hiện phản ứng chuyển hóa này. Bệnh nhân này có đến ba. Cơ thể ông chuyển hóa codeine thành morphine với tốc độ siêu thanh. Ở cao điểm nhiễm độc, một lượng morphine gấp 800 lần mức mong đợi làm bão hòa bộ não ông ta.

Bạn cũng có thể hiển thị yếu tố con người trong mỗi nhà khoa học. Hãy làm nổi những tính cách cá nhân ở nhà khoa học, để mọi người có thể liên tưởng tới – chẳng hạn như một sở thích, một cử chỉ thường thấy khi họ đào sâu suy nghĩ để trả lời câu hỏi. Họ ăn mặc thế nào trong phòng thí nghiệm? Họ có kiểu cười ra sao? Cách họ trò chuyện với đồng nghiệp tại nơi làm việc? Mắt họ có sáng lên khi nói về các nghiên cứu không? Những chi tiết đời thường như thế thường không thích hợp cho các bản tin nhưng có thể làm tăng sắc màu cho các bài ký báo chí.

VÍ DỤ 2: Đây là một trích đoạn trên tạp chí Seed, xuất bản tại Mỹ (số tháng 2/3 năm 2006, trang 58):

Giáo sư Elizabeth Gould có bức ảnh một chú marmoset trên màn hình máy tính riêng. Marmoset là một loài khỉ từ Tân thế giới, và Gould có một bầy sinh sống ngay phía dưới phòng khách. Dù bầy động vật linh trưởng này chỉ mới chưa tới ba tuổi, Gould rõ ràng là đã si mê chúng, khoe các bức ảnh như một bà mẹ kiêu hãnh.

4.3 Đặc trưng báo chí khoa học: đơn giản hóa khoa học

Sử dụng ẩn dụ là một phần rất quan trọng trong bút pháp về khoa học. Ẩn dụ sử dụng những hình ảnh quen thuộc và đậm nét từ đời sống hàng ngày và các chỉ dấu văn hóa nhằm làm cho khoa học dễ hiểu hơn: bầu khí quyển là nhà kính, bộ não kì thú cờ vua là một máy tính; hồ đen là quái vật ăn thịt nạn nhân; và các ngôi sao tuôn ra “dòng lệ cuối cùng” dưới dạng bức xạ tia X. Nói chung, ẩn dụ giúp chúng ta liên kết các phần khác nhau trong mạch suy nghĩ – một “đoàn mạch” trong dòng tư duy của chúng ta.

Ẩn dụ trung tâm của một bài ký có thể được sử dụng để “dựng khung” cho câu chuyện. Đây là hai bài ký với phép ẩn dụ được thể hiện ngay ở tiêu đề và đóng khung cho toàn câu chuyện:

- **Buôn bán bệnh tật** trên Sài Gòn Tiếp Thị (<http://tinyurl.com/lzqv58r>)
- **India hops on board the “jatropa express” (Ẩn Độ lên “tàu tốc hành jatropa”)** trên SciDev.Net: (<http://tinyurl.com/cwsqbqg>). Nếu bạn nhấp chuột vào đường dẫn đến bài gốc trên Nature (ở cuối bài trên SciDev.Net), bạn sẽ thấy ẩn dụ tàu tốc hành được mang một ý nghĩa mới.

Ẩn dụ – cũng như **so sánh** (một phép tu từ tương tự nhưng không mạnh bằng) – có thể được sử dụng để giải thích những khái niệm, hiện tượng trong các bài báo về khoa học. Để làm rõ hiện tượng vũ trụ đang “nở ra”, sẽ hữu ích nếu bạn nói rằng các ngôi sao phân tán từ phía như nho khô tung tóe trong đĩa bột nhào đầy men. Hay để mô tả nguyên tắc “bê ánh sáng” đằng sau áo tàng hình, nhà báo có thể mô tả nó như dòng nước bị chặn đôi ra hai bên khi đụng một hòn đá. Hệ thống miễn dịch cơ thể thì giống như một quân đội đang bảo vệ quốc gia; và nhà khoa học giống làm việc như các thám tử đang giải quyết một vấn đề.

Lưu ý rằng ẩn dụ đôi khi được sử dụng quá đà – như trong hai dụ “quân đội” và “thám tử” vừa nêu chẳng hạn. Ẩn dụ là một công cụ hữu ích nhưng cần cẩn thận khi sử dụng. Và tốt hơn hết là không nên thường xuyên sử dụng chúng, khi bạn có thể mô tả hoặc giải thích điều gì đó theo một cách khác.

Xử lý số liệu. Có bao nhiêu sân bóng đá trên một khu đất rộng 6000 mét vuông? Có bao nhiêu nguyên tử kết lại trên đầu một chiếc đinh ghim? Số liệu – dù đó là trọng lượng, diện tích, kích thước, thể tích, chiều dài hay bất cứ thứ gì đi nữa – sẽ được đọc giả nắm bắt dễ dàng hơn nếu nhà báo biết so sánh chúng với những thứ mà chúng ta có thể nhìn thấy hoặc sử dụng hàng ngày. Hãy giúp đọc giả tưởng tượng và hình ảnh hóa các con số, hơn là cung cấp con số ở giá trị bề mặt của chúng.

VÍ DỤ: Xem bản tin này trên BBC (<http://news.bbc.co.uk/1/hi/sci/tech/4085214.stm>) để thấy phóng viên thể hiện đường kính dài 30 phần tỷ của một mét, bằng cách nói nó nhỏ hơn sợi tóc con người hơn một ngàn lần. Rõ ràng, bài báo đã mang đường kính cực kỳ nhỏ đó đến gần hơn với cuộc sống!

Sử dụng thuật ngữ. Đừng bao giờ giả định rằng đọc giả sẽ hiểu hết các thuật ngữ khoa học hay khái niệm trong bài viết. Hãy chắc chắn rằng bạn đã giải thích ý nghĩa các thuật ngữ đó nhưng cần đề phòng sự đơn giản hóa quá mức – một cái bẫy mà nhà báo rất dễ mắc vào.

“
Hãy dành thời gian để sáng tạo ra cách đơn giản hóa các khái niệm khoa học phức tạp. Đọc giả sẽ ghi nhận nỗ lực đó.”

VÍ DỤ: Đây là đoạn trích từ một bài trên IslamOnline.net <http://tinyurl.com/bv8fhhbq>, trong đó giải thích hai thuật ngữ (hệ sinh thái cửa sông và hồ sụt) theo hai cách khác nhau: định nghĩa chính xác và giải thích quá trình hình thành:

Nước biển rút xuống nhanh chóng kéo theo sự sụt giảm mực nước ngầm dọc bờ biển. Điều này dẫn đến rất nhiều vấn đề. Các con suối và môi trường sống gần với chúng bị khô cạn, đe dọa các loài quý hiếm sinh sống ở lưu vực Biển Chết. Các hệ sinh thái cửa sông (nơi nước ngọt từ các con suối gặp nước mặn của Biển Chết) cũng đang biến mất dần. Và, khi nước ngầm rút xuống, muối trong đất rã tan, khiến đất bị lổ chổ và không ổn định. Kết quả là các hồ sụt hình thành và đất ngày càng trở nên dễ ăn sâu vào chính nó, đôi khi tạo thành những vòm miệng lớn có đường kính 15 mét. Điều đó đưa đến những thiệt hại to lớn cho đất nông nghiệp và cơ sở hạ tầng như đường giao thông và cầu cống. An toàn của con người trong khu vực bị đe dọa liên tục.

4.4 Kỹ năng viết tin cơ bản

A. Thông tin trong các bản tin

Một bản tin tốt đòi hỏi có các loại thông tin sau:

- **Chi tiết:** Ai, cái gì, khi nào, ở đâu, tại sao và như thế nào
- **Bối cảnh:** Đặt câu chuyện vào đúng bối cảnh, nhưng hãy luôn bám sát dữ kiện thực tế và cẩn thận để không lỏng quan điểm riêng vào nội dung.
- **Chuyện minh họa:** Cố gắng tìm một câu chuyện hoặc một cảnh tượng trong sự kiện/hiện tượng đang được đưa tin, để nó sống động hơn.
- **Trích dẫn:** Trích dẫn rất quan trọng nhưng không dễ sử dụng. Đừng sử dụng các trích dẫn không cần thiết. Nếu một trích dẫn chứa chủ yếu những thông tin thực tế có thể dẫn giải được thì hãy dẫn giải nó. Chỉ nên sử dụng những “câu trích vàng” mà sẽ là uổng phí nếu đem ra diễn giải – chẳng hạn như những câu trích trong đó người ta đang mô tả lại cảm xúc hoặc phản ứng trước một tình huống.

B. Cái gì có giá trị tin?

Trước khi viết tin, hãy xem góc độ nào có giá trị nhất cho độc giả, và làm nổi bật nó trong bản tin của bạn. Có rất nhiều thành tố, được gọi là các giá trị tin, giúp bạn xác định xem một sự kiện có đáng đưa tin hay không:

- Tính xung đột – ở đây không chỉ là xung đột vũ trang giữa các quốc gia; các cuộc tranh luận về nghiên cứu tế bào gốc, hoặc sự giằng co giữa thuyết tiến hóa và thuyết sáng tạo/thiết kế thông tuệ có thể được coi là xung đột.
- Tính bất thường – chẳng hạn như thảm họa tự nhiên.
- Mức độ nổi trội của một nhân vật, tổ chức hoặc địa điểm nào đó trong độc giả.
- Tương quan khoảng cách: sự kiện diễn ra càng gần độc giả, thì càng quan trọng.
- Quan tâm thiết thân: sự kiện có mối liên hệ trực tiếp tới độc giả
- Tính người: câu chuyện chạm đến cảm xúc và tình cảm con người.
- Tính kịp thời: sự việc vừa mới xảy ra hoặc mới bắt đầu xảy ra.
- Thay đổi
- Tác động lên cuộc sống – ví dụ: nghiên cứu y học có thể dẫn đến điều trị bệnh.
- Bạo lực
- Kịch tính

Xem thêm các giá trị tin khác ở http://en.wikipedia.org/wiki/News_values.

C. Nguyên tắc dẫn nguồn trong bản tin

Khi viết tin, hãy luôn sử dụng ít nhất hai loại nguồn khác nhau, Nguồn tin có thể là các loại tư liệu như các cuộc thăm dò dư luận, văn bản, tài liệu lưu trữ của chính phủ, các tạp chí chuyên ngành, thông cáo báo chí, các báo đài khác. Nguồn tin cũng có thể là con người, như quan chức, chuyên gia, những người có liên quan, người bị ảnh hưởng, những người có thể nhớ về sự kiện hoặc là người dân thường trên phố.

Hãy bảo đảm sự **cân bằng** giữa các quan điểm. Tường thuật càng nhiều quan điểm khác nhau từ các bên liên quan đến vấn đề càng tốt. Điều quan trọng cần nhớ khi áp dụng nguyên tắc cân bằng là một vấn đề thường không chỉ có hai bên đối nghịch. Hầu hết vấn đề đều có nhiều hơn hai bên. Và đôi lúc, gần như chỉ có một bên.

Và hãy nhớ **cân bằng không có nghĩa là cho mỗi bên liên quan cùng một trọng lượng như nhau**. Ví dụ, hiện nay đa số nhà khoa học đều tin và khẳng định biến đổi khí hậu là do con người gây ra, nhưng vẫn còn vài người không tin. Bạn cần coi trọng quan điểm số đông trong cộng đồng khoa học hơn, không nên “cân bằng” câu chuyện bằng cách trích một ý kiến từ phía đa số, theo sau là một ý kiến từ phía thiểu số. Làm như thế, bạn tạo đang “bóp méo” thực tại: bạn tạo cho độc giả ấn tượng rằng giới khoa học vẫn còn tranh cãi nhau về biến đổi khí hậu, trong khi thực tế thì gần như ngược lại.

Hãy luôn dẫn nguồn tin. Hãy luôn cho độc giả biết ai nói cái gì, trừ khi việc công khai tên tuổi nguồn tin sẽ đặt họ vào vòng nguy hiểm. Nhớ rằng: nguồn tin của bạn chính là chuyên gia về sự kiện hay vấn đề, chứ không phải bạn.

Cuối cùng, hãy giữ thái độ **khách quan**. Không bao giờ đưa các ý kiến cá nhân riêng vào bài viết, ngay cả khi đó chỉ là đặt dấu cảm thán hay dấu chấm hỏi ngay sau một dữ kiện.

VÍ DỤ: Đọc các tin bài sau và để ý những nguồn tin và loại nguồn nào được sử dụng cho mỗi bài, cũng như cách người viết đề cập đến sự kiện/vấn đề thông qua các nguồn tin:

- **Để dòng Mekong là tài sản chung** trên Tuổi Trẻ (<http://tinyurl.com/cs8qo8d>)
- **India's hidden greenhouse gas source?** trên ABC (Đài Phát thanh-truyền hình Úc): (<http://tinyurl.com/cneec66>)

D. Các loại tin

Bản tin thông báo sự kiện (advance news story): Đây là bản tin thông báo một sự kiện sắp diễn ra – ví dụ như một hội nghị. Nó thường theo cấu trúc kim tự tháp ngược: các thông tin quan trọng và thú vị nhất ở trên cùng, tiếp theo là những thông tin hỗ trợ bổ sung ở mức độ quan trọng cũng giảm dần. Cấu trúc của một bản tin thường như sau:

- **Đoạn dẫn đề:** Bắt đầu bản tin với việc trả lời ba câu hỏi chính: cái gì, khi nào và ở đâu. Nhớ rằng bạn đang thông báo sự việc sắp tới, cho nên hãy đi thẳng vào vấn đề và công bố nó. Phần dẫn đề thường được gói gọn trong một hoặc hai câu, mỗi câu không quá 25 – 35 từ.
- **Đoạn thứ hai:** Cung cấp chi tiết hơn cái gì sắp diễn ra, những người có liên quan (ví dụ như ban tổ chức), ai sẽ tham gia, các đề tài quan trọng sẽ được thảo luận.
- **Đoạn thứ ba:** Cung cấp thông tin bối cảnh sâu hơn về đề tài hoặc người tham gia, tùy thuộc vào mức độ quan trọng.

Các bản tin thông báo thường dài bốn đoạn, mỗi đoạn một hoặc hai câu ngắn, nhưng có thể dài hơn nếu sự kiện có tầm quan trọng cao với độc giả. Xem các ví dụ sau:

- **Tổng giám đốc Google sẽ đi Miến Điện** trên VOA tiếng Việt: (<http://tinyurl.com/csxm9q6>)
- **Kuwait hosts 8th Science in Qur'an Conference (Kuwait đăng cai Hội nghị Khoa học trong Qur'an lần tám)** trên Onislam: (<http://tinyurl.com/ch9gh88>).

Bản tin điểm sự kiện (spot news story): là một bản tin tường thuật về một việc vừa xảy ra. Nó cũng được viết theo cấu trúc kim tự tháp ngược với các thông tin quan trọng nhất ở đầu, tiếp theo là thông tin ít quan trọng hơn. Bắt đầu bằng một đoạn dẫn đề với đầy đủ thông tin về cái gì, khi nào, ở đâu, tại sao, và như thế nào. Sau đó, dẫn dắt độc giả tới các chi tiết có liên quan. Ở đoạn ba, bạn tiếp tục với những trích dẫn và thông tin bối cảnh. Một số ví dụ:

- **Nhật xây thử đề chấn sóng thần** trên Đất Việt: (<http://tinyurl.com/ce3n5zc>)
- **Satellite snaps first images of mysterious glowing clouds** trên New Scientist: (<http://space.newscientist.com/article/dn12171>)

Bản tin nối đuôi sự kiện (follow-up news story): Những bản tin này theo dõi một sự kiện đã và đang diễn ra và vẫn được độc giả quan tâm. Nó có thể tiếp nối một bài điểm tin hoặc bản tin kiểu “ai đó đang trò chuyện”. Độc giả loại tin này có thể đã quen với câu chuyện và muốn có thêm thông tin, hoặc có thể lần đầu tiên tiếp cận với nó. Ví dụ:

- **Sáu nhà khoa học lãnh án vì dự báo sai động đất:** (<http://tinyurl.com/czqkkmy>) – một bản tin trên Thanh Niên, tiếp nối một bài trước đó có tựa Ra tòa vì cảnh báo động đất thiếu sót.
- **Heatwaves will 'boost death rate:** (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/6245370.stm>) – tin trên BBC sau một đợt nóng ở miền nam châu Âu, một sự kiện đã được đưa tin rất nhiều trước đó.

Bản tin kiểu “ai đó đang trò chuyện” (“people talking” news story): Dạng này thường được dùng để đưa tin về một cuộc họp báo hay một bài giảng công cộng. Đoạn dẫn đề tóm tắt và dẫn giải tuyên bố quan trọng nhất tại sự kiện. Đoạn tiếp theo trích trực tiếp phát ngôn của diễn giả và giải thích nơi và lý do phát ngôn. Đoạn 3 cung cấp các thông tin bối cảnh và hoặc tiếp tục các ý phụ. Ví dụ:

- **TT Obama chú trọng chính sách năng lượng hỗ trợ nghiên cứu** trên VOA tiếng Việt: (<http://tinyurl.com/a848b5p>)
- **China's development is costing the Himalayas: activist (Trung Quốc phát triển, làm phương hại dãy Himalaya: nhà vận động)** trên Reuters: (<http://tinyurl.com/cxewdwg>)

4.5 Kỹ năng viết ký cơ bản

Cũng giống như bản tin, một bài ký cũng cần có giá trị thông tin đáng được đăng tải. Điểm khác biệt chính giữa một bản tin và một bài ký là bản tin thường đi thẳng vào vấn đề, ít chi tiết và sắc màu hơn, do đó thường ngắn hơn rất nhiều so với bài ký. Các bài ký có xu hướng đi vào thông tin chiều sâu và mang tính hậu trường/bối cảnh, và sử dụng nhiều phong cách viết hơn.

Các bản tin thường phải được viết tốc hành để đăng ngay **trong ngày** để bảo đảm nó có giá trị nóng hổi với người đọc, trong khi bài ký thường có thể đợi vài ngày thậm chí vài tuần. Tin và ký báo chí cũng có cấu trúc khác nhau. Tin được viết với cấu trúc kim tự tháp ngược trong khi đó ký là những câu chuyện có phần mở, thân và kết rõ ràng.

Lưu ý rằng một vấn đề trong bản tin “cứng” vẫn có thể được thể hiện dưới dạng một bài ký “mềm”, thường được gọi là ký tin tức (news feature). Loại ký này thường không thể chờ lâu, vì chúng thường đi theo một bản tin chính trong ngày, với mục đích mở xẻ, phân tích thêm về vấn đề được tường thuật trong bản tin.

A. Viết đoạn thắt nút

Phần khó viết nhất trong bài ký là những câu đoạn đầu. Công việc quan trọng đầu tiên, vì vậy, là phải xác định rõ thông điệp quan trọng nhất mà bạn muốn truyền tải. Nếu bạn có quá nhiều góc nhìn, hãy diễn đạt chúng thành nhiều cách để lựa chọn. Xem lại Bài 1 về “câu nghiên cứu” tại (<http://www.wfsj.org/course/lesson.htm?e=e01#L01P08>).

Một trong những cách tốt nhất để học cách tập trung vào ý tưởng câu chuyện là học cách viết “đoạn thắt nút” (nut graf). Thuật ngữ này ra đời từ các tòa soạn Mỹ, để nói về một đoạn văn dùng để tóm tắt ý chính của bài, thường là đoạn thứ 3 hoặc thứ 4 trong bài.

Hãy bắt đầu viết bài ký bằng việc viết đoạn thắt nút này. Một ví dụ:

Sông Nile là “mạch sống” cho Ai Cập từ thời chưa ai biết. Giờ đây, khi đối mặt với hàng loạt mối đe dọa, từ bệnh sán máng đến những khối chất thải dân dụng, công nghiệp và nông nghiệp chưa qua xử lý, con sông dài nhất thế giới này đang từ từ trở thành một bản án tử hình cho hàng triệu cư dân Ai Cập.

Nhưng sự hòa trộn giữa ý thức công chúng và một ý chí mạnh mẽ hướng về một cuộc sống tốt đẹp hơn đã tạo ra một công thức hiệu quả, thể hiện lòng thành kính với một con nước đã và đang là biểu tượng cho sự phồn thịnh và trù phú ở quốc gia này từ thời của các Pharaoh. (Nguồn: (<http://www.onislam.net/english/health-and-science/nature/441800.html>))

Thông qua hai đoạn văn này – chính là phần thắt nút của bài – người đọc ngay lập tức có thể nắm bắt được các vấn đề chính trong bài: tình trạng ô nhiễm ở sông Nile, mức độ ảnh hưởng của nó đến sức khỏe người dân Ai Cập, và những nỗ lực nhằm khắc phục vấn đề. Vì vậy, tác giả đã xác lập ý chính và như thế đã tự giới hạn mình vào góc nhìn này trong phần còn lại của bài.

Xem thêm giải thích chi tiết về đoạn thắt nút tại (<http://www.poynter.org/column.asp?id=52&aid=34457>).

B. Dẫn dắt câu chuyện đến đoạn thắt nút

Mỗi khi bạn viết đoạn thắt nút cho bài ký, bạn cần xem xét làm thế nào để dẫn dắt người đọc vào đó. Bạn cần một lời mở để hấp dẫn để kéo độc giả vào phần thắt nút. Có rất nhiều cách viết lời dẫn:

- **Tóm lược:** tóm tắt các thành tố **ai, cái gì, khi nào, ở đâu, tại sao** và **như thế nào** câu chuyện, giống như trong câu đề dẫn trong một bản tin.
- **Chuyện vặt minh họa:** Kể một câu chuyện ngắn hấp dẫn mà mọi người có thể liên hệ đến.

VÍ DỤ: Hãy đọc lại bài ký về sông Nile, chú ý xem một mẫu chuyện minh họa được sử dụng trong hai đoạn đầu: (<http://www.onislam.net/english/health-and-science/nature/441800.html>).

- **Miêu tả:** miêu tả đối tượng bạn đang viết về hoặc một điều gì đó đã diễn ra trong sự kiện.
- **Câu hỏi:** Nếu đây là bài điều tra về một vấn đề mà độc giả đọc xong sẽ tìm được giải đáp, bạn có thể mở đầu bằng cách đặt câu hỏi.

VÍ DỤ: Bài **Keeping Cool May Cause Data Loss (Giữ mát có thể làm mất dữ liệu)** trên IslamOnline (<http://tinyurl.com/c8uwr55>) bắt đầu với một loạt các câu hỏi mà rất nhiều người sử dụng Internet sẽ rất có khả năng trả lời “có”, như sau:

Hệ điều hành của bạn hay gặp trục trặc? Bạn đã từng có những dữ liệu bỗng dưng biến mất khỏi máy tính một cách bí ẩn? Hay bạn có những bức thư điện tử bị “yêu tinh” ăn thịt trong không gian ảo và không bao giờ đến nơi cần gửi? Hay bạn thỉnh thoảng có trải qua những lúc giống như một cảnh xấu trong phim Ma trận của Hollywood, khi bạn cảm thấy mình như tên tội phạm đeo kính “Neo” đang đối mặt với nhiều nhân bản của chính mình? Hay bạn phải rơi vào cảnh liên tục gọi đường dây hỗ trợ của nhà cung cấp dịch vụ Internet? Thủ phạm có thể không phải là những đối tượng hay bị tình nghi – một vi rút hay một đợt tấn công mạng – mà chính là chiếc máy điều hòa của bạn.

- **Một cách chơi chữ hay một sự thật quá hiển nhiên:** Tìm một kiểu chơi chữ hay một điều quá hiển nhiên đến mức ít người để ý, liên quan đến trọng tâm vấn đề.

VÍ DỤ: Đọc tit và câu nhập đề trong bài này trên New Scientist: (<http://tinyurl.com/clpcczj>). Tựa bài, **Winging it: NASA’s aviation vision** (Chấp cánh: viễn kiến hàng không của NASA), là một kiểu chơi chữ đi liền với một câu nhập đề nêu ra sự thật hiển nhiên mà không phải ai cũng để ý:

Vì NASA chủ yếu nói về không gian ngoài trái đất, bạn có thể dễ dàng được thông cảm nếu không biết rằng chữ A đầu tiên trong NASA là để chỉ “Aeronautics” (hàng không), tức là Cơ quan Quản trị Hàng không và không gian quốc gia (National Aeronautics and Space Administration) có vai trò trong việc định hình cho ngành công nghiệp hàng không tương lai.

- **Trích dẫn:** Nếu trong quá trình nghiên cứu đề tài, bạn nghe một câu nói quan trọng nào đó mà bạn nghĩ có thể “lời” người đọc vào câu chuyện, hãy sử dụng nó.

C. Xây dựng thân bài

Trong khi viết phần thân bài ký, cần nhớ rằng:

- Không bao giờ được đi lạc khỏi ý chính mà bạn đã làm rõ trong phần thắt nút.
- Sử dụng nhiều nguồn khác nhau từ nhiều loại nguồn khác nhau. Chẳng hạn, không nên trích dẫn các nhà khoa học mà không trích dẫn quan chức liên quan hoặc hay những người bị ảnh hưởng bởi khoa học.
- Tránh tạo ấn tượng về những thế cờ kiểu trắng-đen hoặc thiện-ác. Cũng như khi viết tin, cần nhớ mỗi vấn đề thường có nhiều mặt. Và cân bằng không có nghĩa là tạo ra hai phe đối lập hoàn toàn, mà là phô bày các mặt khác nhau của vấn đề, tùy theo “trọng lượng thực tế” của từng mặt. Hãy luôn nêu rõ xuất xứ nguồn tin (ai nói cái gì).
- Cung cấp đủ thông tin bối cảnh để bất cứ ai cũng có thể theo dõi được bài viết của bạn.
- Tạo nên sắc màu cho bài viết. Đặc tả các nhân vật chính và những cảnh quan trọng trong diễn tiến câu chuyện.

D. Thâu tóm bài viết

Bài ký hay nào cũng cần có một cái kết hay. Nếu đoạn dẫn đề nhằm “hợp hồn” độc giả vào bài thì đoạn kết phải làm sao để họ nhớ đến nó. Và nhớ là độc giả cần thấy được sự liên kết chặt chẽ giữa phần kết và đoạn thắt nút.

Bạn có thể kết thúc bài ký bằng một “cú phát bóng” trở lại điểm xuất phát. Đây là một đoạn kết trong đó bạn vừa tóm gọn ý chính và vừa liên kết ngược lại với một yếu tố nào đó trong phần nhập đề, mà không tạo cho độc giả ấn tượng rằng bạn đang tóm lược. Một câu trích dẫn kết thúc thường là rất có hiệu quả. Xem ví dụ từ đoạn kết trong bài **Surviving Side Effects** trên Nature (<http://www.nature.com/scientificamerican/journal/v297/n4/full/scientificamerican1007-24.html>).

Điều quan trọng nhất là bạn không “treo” độc giả và cũng không muốn họ cảm thấy rằng đó là một kết thúc nghèo nàn cho một bài viết hay. Hãy cố nhắm mục tiêu kết thúc sao đó mà độc giả hoặc được kích động suy gẫm, hoặc cảm thấy thỏa mãn khi rời bài.

Hãy giữ cho bài ký tập trung vào tiêu điểm từ đầu đến cuối.

4.6 Văn phong trần thuật: kể cho độc giả một câu chuyện

Văn phong trần thuật có thể được sử dụng ở cả tin và ký báo chí. Đó là một hình thức kể chuyện dựa trên việc phát triển cốt truyện và nhân vật. Trong tiếng Anh, bản tin (news story) và bài ký (feature story) đều có chữ "story" (câu chuyện).

Văn phong trần thuật hấp dẫn vì nó trả lời được câu hỏi: "Điều gì sẽ xảy ra tiếp theo?" hay "Điều đó xảy ra thế nào?" hoặc "Có thể học hay hiểu được gì trong phần tới?" Xem thêm tại bài sau trên trang web Poynter:

http://www.poynter.org/content/content_view.asp?id=117320.

Hãy lừa độc giả vào bài với một mở đề đầy hấp lực. Giữ độc giả trong trạng thái chờ đợi, nhưng cùng lúc đưa ra vài manh mối lôi cuốn ở chỗ này, chỗ kia trong mạch chuyện. Xây dựng nhân vật thật hiệu quả và dành thời gian cho độc giả cảm nhận và liên tưởng đặc tính riêng của nhân vật. Truyền đạt nội dung khoa học thông qua chính nhân vật. Đẩy câu chuyện đến một cao trào và sau đó giữ cho độc giả dán mắt vào bài cho đến những từ cuối cùng.

Chẳng hạn, bạn có thể kể câu chuyện về một công trình nghiên cứu thông qua những người mà nghiên cứu này ảnh hưởng hoặc qua chính bản thân các nhà nghiên cứu đó. Phát triển họ như các nhân vật. Thể hiện vì sao các khía cạnh khác nhau trong tính cách họ dẫn họ đến với các ý tưởng và phát hiện trong nghiên cứu này. Hoặc thể hiện làm thế nào để một luận điểm bất chợt dẫn đến việc thực hiện một phương pháp tốt hơn. Chia khóa để tìm kiếm chi tiết quan trọng cho câu chuyện thường đến từ các cuộc phỏng vấn với nhà nghiên cứu.

Nên nhớ rằng văn phong tường thuật không nhất thiết đòi hỏi phải dài. Những câu chuyện ngắn gọn, súc tích về các nhân các nhà khoa học cũng có thể rất hấp dẫn (xem thêm bài "Short and sweet: storytelling in 300 words" tại <http://tinyurl.com/bmbdqs8>).

Báo chí khoa học không nhất thiết phải tẻ nhạt.

Độc đoạn trích sau từ một bài trên National Geographic để hiểu thế nào là phong cách trần thuật khoa học:

- **So what, really, is this thing called love? (Vậy, cái gọi là tình yêu thực sự là gì?)**
(<http://tinyurl.com/yczfm7o>)

Tóm lại, khi viết cho báo mạng, hãy thêm giá trị cho bài bằng các liên kết siêu văn bản, các nguồn tư liệu bổ sung và các công cụ đồ họa. Viết cho người đọc lướt, chứ không phải là người đọc tập trung.

4.7 Viết cho môi trường trực tuyến

Dù định dạng cơ bản cho một bản tin hoặc một chuyện ký trong báo in và báo trực tuyến là tương tự nhau, viết cho báo mạng vẫn đòi hỏi vài điểm chú ý đặc biệt:

- Độc giả báo mạng thường lướt web hoặc đọc lướt qua bài hơn là đọc từng câu chữ. Ai cũng biết là đọc một văn bản dài trên màn hình máy tính rất mỏi mắt. Mặc dù Internet có thể mạnh là không bị giới hạn về đất đăng bài, một bài viết ngắn gọn, trình bày bắt mắt sẽ có nhiều khả năng được đọc trọn vẹn hơn.
- Lên cấu trúc bài viết sao cho độc giả có thể thấy ngay ý chính chỉ đơn giản bằng cách đọc lướt qua các đoạn văn khi di chuyển lên xuống màn hình. Gộp các ý lại với nhau và đặt những phụ đề rõ ràng hoặc có tính biểu thị. Chẻ bài viết thành nhiều phần bằng cách trích dẫn hoặc cô đọng ý tưởng từ bài ra các cột nội dung nhỏ (sidebar) ở hai bên. Viết câu và đoạn văn ngắn hơn so với khi viết cho báo in.
- Hãy chú ý các công cụ đồ họa. Quy trình khoa học phức tạp mà bạn đang mô tả có thể được giải thích bằng đồ họa hay không? Sẽ tuyệt vời nếu bạn có thể thiết kế đồ họa riêng cho mình. Nhưng nếu bạn có đồng nghiệp chuyên thiết kế đồ họa thì bạn có thể gợi ý các chú thích, một đoạn văn mô tả và các hình ảnh có ích, để người này có thể tạo ra một bản đồ họa có tính giải thích cao. Hoặc bạn có thể tải về và sử dụng hình ảnh miễn phí từ các nơi khác cho trang web của bạn. Một tệp hình ảnh đi kèm với một chú thích và thậm chí một tệp âm thanh hoặc video thực sự sẽ làm cho bài viết phong phú hơn.
- Bạn cũng có thể cho các tên hay thuật ngữ được liên kết siêu văn bản (hyperlink) đến các trang web khác để cung cấp thêm thông tin, hoặc có thể liệt kê ở cuối bài các tư liệu đã sử dụng để độc giả có thể tham khảo. Hầu hết các báo mạng sẽ không trả tiền cho các việc làm thêm này, nhưng chủ biên chắc chắn sẽ đánh giá cao những nỗ lực của bạn và có thể sẽ lưu tên bạn trong danh sách cây bút được ưu tiên. Độc giả cũng sẽ được hưởng lợi.

4.8 Câu hỏi tự luận (1-5)

CÂU HỎI 1: Dưới đây là vài đoạn đầu trong ba bài báo. Xác định xem mỗi bài thuộc thể loại nào (bản tin, bài ký, phóng sự điều tra, bài phỏng vấn, bài xã luận, mẫu blog, hoặc sự kết hợp nhiều thể loại):

a. Bài báo 1

Tò Mò (Opportunity), chiếc tàu tự hành lâu năm và vững bền chuyên thám hiểm sao Hỏa của NASA, sẽ thực hiện một chuyến đi có thể không trở lại vào một miệng núi lửa thăm thẳm, trong một nỗ lực đi sâu hơn bao giờ hết vào lịch sử địa chất của hành tinh đỏ.

Việc cho Tò Mò chui vào miệng núi lửa Victoria đã được chấp thuận, vì lợi ích khoa học tiềm năng mà chuyến thám hiểm mang lại xứng tầm với khả năng rủi ro rằng chiếc tàu sáu bánh, chạy bằng năng lượng mặt trời này sẽ không thể leo ra được – các quan chức và các nhà khoa học của NASA cho biết như vậy hôm thứ sáu.

Thiết bị này đã di chuyển quanh sao Hỏa gần ba năm rưỡi (năm Trái đất). Các nhà khoa học và kỹ sư muốn đưa nó vào trong Victoria khi nó vẫn còn hoạt động tốt.

"Miệng núi lửa này là một cánh cửa sổ mở ra môi trường cổ đại của sao Hỏa", ông Alan Stern, viên phó giám đốc NASA trực tiếp cấp phép cho cuộc thám hiểm này, cho biết.

"Đặt chân vào miệng núi lửa này sẽ có nhiều điều không biết trước được", Stern nói thêm. "Chúng tôi đã phân tích các điểm vào, nhưng chúng tôi không thể chắc chắn về địa hình và vị thế trong miệng núi lửa cho đến khi chúng tôi đến đó. Chúng tôi không thể đảm bảo, mặc dù chúng tôi nghĩ rằng con tàu phải có khả năng quay ra khỏi miệng núi lửa."

b. Bài báo 2

Cúm gia cầm một lần nữa trở lại tựa đề các bản tin quốc tế nóng nhất. Nigeria đã báo cáo nạn nhân tử vong đầu tiên ở vùng cận Sahara châu Phi. Vương quốc Anh đang đối phó với ổ dịch đầu tiên trong các đàn gia cầm. Và ở Đông Nam Á, dịch cúm gia cầm tiếp tục hoành hành, với nhiều ổ dịch mới và đã có người tử vong.

Tác nhân gây bệnh – vi rút cúm H5N1 – có thể gây ra một đại dịch có thể ngang tầm những trận dịch đã giết chết hàng triệu người trong thế kỷ trước. Châu Phi đang ở giai đoạn của Đông Nam Á cách đây ba đến bốn năm. Sự bùng phát dịch cúm trong các đàn gia cầm được báo cáo liên tục ở Nigeria và Ai Cập. Các ổ dịch khác ở Niger, Cameroon và Djibouti đã may mắn được kiểm soát, nhưng các nước láng giềng như Togo, Ghana và Chad vẫn còn nguy cơ cao.

Chúng ta không thể chỉ đứng nhìn để lịch sử lặp lại. Mọi lực lượng sẵn có phải được tập trung để hạn chế H5N1 lan ra khắp lục địa.

Truyền thông năm chìa khóa

Các nước châu Phi phải khẩn cấp đưa giới truyền thông thành một đối tác đầy đủ trong các kế hoạch ứng phó quốc gia. Cho đến gần đây, truyền thông châu Phi vẫn còn chưa được chuẩn bị để đưa tin hiệu quả về sự bùng phát dịch cúm gia cầm. Ổ H5N1 đầu tiên ở Châu Phi, vốn tìm được trong đàn gia cầm ở Nigeria năm ngoái, tạo đà cho các báo đài đưa các tít giật gân, gây náo động và hoảng loạn trong dân chúng. Giới truyền thông phải được tăng cường năng lực để có thể đưa tin một cách chính xác và có thẩm quyền về các vấn đề cúm gia cầm.

c. Bài báo 3

Trong khi bùng nổ dân số ở Ai Cập tiếp tục không suy giảm, một loài sinh vật lại không được may mắn như vậy. Tiếng kêu ộp oạp của các chú ếch đực từ lâu đã là một âm thanh quen thuộc với cư dân Ai Cập. Tuy nhiên, những năm gần đây, âm thanh này đã biến mất. Loài ếch từng phổ biến nay đã liên tục trên đà giảm dần.

Ếch từng là loài sinh vật phổ biến ở vùng sông Nile. Chúng nhiều đến nỗi trong thời Ai Cập cổ đại, chúng được gọi là Hefen, từ tượng hình cho số 100.000. Biểu tượng trên chữ Hefen là một con nòng nọc, bởi vì ếch sinh sản một lượng nòng nọc rất lớn. Chúng là một phần không thể tách rời trong đời sống người Ai Cập cổ đại đến mức họ mô tả nữ thần sinh sản như một chú ếch. Dù ếch Ai Cập đã sống ở Ai Cập từ cổ đại, chúng hiện phải đối mặt với hàng loạt vấn nạn khác nhau. Một thời là một trong những sinh vật phong phú nhất tại Ai

Cập, chúng đã gần như biến mất. Những thách thức mà ếch cần đối mặt rất nhiều, và con người tạo ra phần lớn các thách thức này.

Vấn đề tồn tại

Có bảy loại ếch khác nhau ở Ai Cập. Tuy nhiên, phổ biến nhất là *Bufo regularis*, còn được biết đến như là ếch châu Phi hoặc ếch chuông Ai Cập.

Tiến sĩ Samy Zalut, một giáo sư về đa dạng sinh học và sinh học tiến hóa thuộc Bộ Môi trường Ai Cập, là người đầu tiên nêu lên vấn đề này. "Điều đầu tiên chúng ta cần phải thiết lập là: có một mối đe dọa đối với các loài ếch không?" ông Zalut cho biết.

Ông giải thích rằng ếch thông thường phải đối mặt với một số thách thức. Việc bành trướng của con người đã gây ra thiệt hại môi trường sống to lớn cho ếch. Thuốc trừ sâu phá hoại ngấm vào hệ thống xử lý nước thải cũng có thể gây ra ngộ độc và thậm chí đột biến với rất nhiều loài ếch và nòng nọc.

CÂU HỎI 2: Hãy tìm vài cách sáng tạo để viết lại một số thuật ngữ được in đậm trong các câu sau:

- Steve Linscombe vẫn chưa thực sự chắc chắn là sự việc đã xảy ra như thế nào. Vị giám đốc Trung tâm Nghiên cứu lúa Đại Học Louisiana biết rằng ông đã phát triển một vài dòng lúa **chuyển gen** đã được thử nghiệm trên đồng giữa năm 2001 và 2003. Ông cũng biết rằng một trong những dòng lúa đó, LLRICE601, được trồng trên không tới một mẫu đất. Điều ông không biết chắc là dòng lúa đó đã xâm nhập vào nguồn cung lương thực bằng cách nào. Điều bí ẩn này bây giờ là chủ đề của một cuộc điều tra chính thức và một vụ kiện mang tính đại diện.
- Có một số thuốc có thể điều trị giai đoạn mãn tính sớm này, nhưng loại ký sinh trùng này cũng tạo ra một quá trình tương tự như **tự miễn dịch**, khiến các thuốc đó không có hiệu quả.
- Sự phát triển khả năng kháng thuốc ở các ký sinh trùng gây ra **bệnh mù sông** có thể dẫn đến sự bùng phát bệnh này ở chính những cộng đồng mà chúng đang được kiểm soát, theo nghiên cứu công bố tuần trước trên The Lancet.
- Các nhà khoa học vật liệu từ Đại học Oxford và Nottingham thực hiện các phản ứng hóa học bên trong các **ống nano**.

CÂU HỎI 3: Đọc các câu sau đây và nghĩ cách để thể hiện các số liệu một cách gắn gũi với độc giả:

- Vết tích các hạt carbon phóng xạ siêu mịn hiển thị trong máu bệnh nhân không lâu sau đó khi họ hít phải chúng. Những hạt vật chất rất nhỏ này được gọi là hạt nano, được định nghĩa là bất cứ thứ gì có kích thước nhỏ hơn 100 nano mét.
- Chajnantor đã được chọn là địa điểm để đặt Alma (Atacama Large Millimeter Array), một mảng kính viễn vọng khổng lồ, được thiết lập nhằm thấp sáng một nửa vũ trụ mà cho đến nay đã được bao phủ trong bóng tối. Nó nằm ở độ cao 5.300 mét.
- Một cuộc khảo sát thiên văn còn tiếp diễn đã phát hiện lỗ đen khổng lồ xa nhất – và vì thế là đầu tiên – trong vũ trụ. Vật thể này, một chuẩn tinh với cái tên ẩn tượng CFHQS J2329-0301, đã được tìm thấy cùng lúc với ba chuẩn tinh cực kỳ xa xôi trong Cuộc Khảo sát Cadana-Pháp về chuẩn tinh trở kháng cao. Các nhà khoa học cho biết CFHQS J2329-0301 cách khoảng 13 tỷ năm ánh sáng.

CÂU HỎI 4: Xác định thể loại tin, liệt kê các giá trị tin và những nguồn tin được sử dụng cho mỗi bản tin sau:

Bản tin	Thể loại	Giá trị tin	Nguồn tin
'Better and cheaper' typhoid treatment found ("Tốt và rẻ hơn": phương pháp điều trị thương hàn mới) (http://tinyurl.com/bnyeess)			
Science journalists "need code of ethics" (Nhà báo khoa học "cần quy chế đạo đức") (http://tinyurl.com/d6n96dh)			
Apple's iPhone makes it to stores (iPhone của Apple đã được bán tại các cửa hiệu) (http://tinyurl.com/33afkn)			

CÂU HỎI 5: Ba bài báo sau sử dụng kiểu dẫn đề nào?

Bài báo	Cách dẫn đề
Beauty with a purpose (Vẻ đẹp có mục đích) (http://tinyurl.com/btqvr7k)	
Fish farming saves Kenya's wetlands (Nuôi cá cứu đất ngập nước ở Kenya) (http://tinyurl.com/brjogou)	
Sorting out the junk: Email in a data-congested world (Phân loại thư rác: Email trong một thế giới dữ liệu tắc nghẽn) (http://tinyurl.com/bu6d4nw)	

4.9 Đáp án câu hỏi tự luận

CÂU HỎI 1: Dưới đây là vài đoạn đầu trong ba bài báo. Xác định xem mỗi bài thuộc thể loại nào (bản tin, bài ký, phóng sự điều tra, bài phỏng vấn, bài xã luận, mẫu blog, hoặc sự kết hợp nhiều thể loại).

Đáp án (xem trang trước để đọc lại các bài báo):

- Bài 1 là bản tin.
- Bài 2 là một xã luận.
- Bài 3 là ký sự.

CÂU HỎI 2: Hãy tìm vài cách sáng tạo để viết lại một số thuật ngữ được in đậm trong các câu sau:

Đáp án (xin xem trang trước để đọc lại các đoạn trích):

- Thực vật chuyển gen có một hoặc nhiều gien từ các loài khác được cấy ghép vào cơ thể chúng trong phòng thí nghiệm, với mục đích tạo ra một loài thực vật có những đặc tính khác thường.
- Tự miễn dịch là tình trạng trong đó các kháng thể mà hệ miễn dịch tạo ra để chống lại ký sinh trùng bắt đầu tấn công các mô trên cơ thể.
- Mù sông (onchocerciasis) là bệnh gây bởi một loài sâu ký sinh, *Onchocerca volvulus*, và được lây truyền qua các loài ruồi đen đang sinh sản dọc các dòng suối chảy mạnh. Nó gây ra mù lòa và bệnh da liễu ở vùng cận Sahara châu Phi và một số khu vực nhiệt đới ở châu Mỹ. Khoảng 37 triệu người trên thế giới có thể bị nhiễm bệnh này.
- Ống nano là những ống tí hon trong nguyên tử carbon mà bản chất là các tấm than chì dày bằng một nguyên tử, có thể gấp lại để tạo thành các ống lập phương.

Đáp án trên chỉ là gợi ý; bạn có thể được diễn đạt khác đi theo cách riêng.

CÂU HỎI 3: Đọc các câu sau đây và nghĩ cách để thể hiện các số liệu một cách gần gũi với độc giả:

Đáp án (xin xem trang trước để đọc lại các câu trích):

- Một nanomet là một phần tỷ của một mét, nhỏ hơn sợi tóc người 80.000 lần.
- Dây kính thiên văn nằm ở độ cao bằng khoảng một nửa tầm bay của Boeing 747.
- Ánh sáng từ chuẩn tinh phải di chuyển 13 tỷ năm mới đến trái đất.

CÂU HỎI 4: Xác định loại tin, liệt kê các giá trị tin và những loại nguồn tin được sử dụng cho mỗi bản tin sau:

Bản tin	Thể loại	Giá trị tin	Nguồn tin
'Better and cheaper' typhoid treatment found ("Tốt và rẻ hơn": phương pháp điều trị thương hàn mới) (http://tinyurl.com/bnyeess)	Bản tin điểm sự kiện	Quan tâm thiết thực (của độc giả) Tính người Tính kịp thời Thay đổi Tác động lên đời sống	Tạp chí chuyên ngành Nhà nghiên cứu Hai quan chức chính quyền
Science journalists "need code of ethics" (Nhà báo khoa học "cần quy chế đạo đức") (http://tinyurl.com/d6n96dh)	Bản tin dạng "ai đó đang nói chuyện"	Tính nổi trội Quan tâm thiết thực	Tổ chức (Apple) Những người liên quan
Apple's iPhone makes it to stores (iPhone của Apple đã được bán tại các cửa hiệu) (http://tinyurl.com/33afkn)	Bản tin điểm sự kiện và nối đuôi	Tính người Tính kịp thời Thay đổi Tác động lên đời sống Kịch tính	

CÂU HỎI 5: Ba bài báo sau sử dụng kiểu dẫn đề nào?

Bài báo	Cách dẫn đề
Beauty with a purpose (Vẻ đẹp có mục đích) (http://tinyurl.com/btqvr7k)	Phương ngôn
Fish farming saves Kenya's wetlands (Nuôi cá cứu đất ngập nước ở Kenya) (http://tinyurl.com/brjogou)	Mô tả
Sorting out the junk: Email in a data-congested world (Phân loại thư rác: Email trong một thế giới dữ liệu tắc nghẽn) (http://tinyurl.com/bu6d4nw)	Câu hỏi

4.10 Bài thực hành (1-5)

BÀI TẬP 1: Hãy xem một số ấn phẩm khoa học bằng tiếng Anh dưới đây và thảo luận với người hướng dẫn xem đối tượng đọc giả mỗi ấn phẩm khác nhau như thế nào và, vì vậy, văn phong của bạn cũng sẽ cần thay đổi thế nào để phù hợp với từng đối tượng:

- New Scientist (<http://www.newscientist.com>)
- Nature (<http://www.nature.com>)
- Science (<http://www.sciencemag.org>)
- Scientific American (<http://www.sciam.com>)
- Nature News (<http://www.nature.com/news/index.html>)
- National Geographic (<http://www.nationalgeographic.com>)
- SciDev.Net (www.scidev.net)
- BBC News Science/Nature (http://www.bbc.co.uk/news/science_and_environment/)
- Science in Africa (<http://www.scienceinafrica.co.za/>)
- Smithsonian.com (<http://www.smithsonianmag.com>)
- ABC Science (<http://www.abc.net.au/science/>)

BÀI TẬP 2: Hãy xem các bài viết sau đây. Bạn nghĩ chúng đã được “gạ bài” như thế nào? Hãy thử viết lời gạ bài cho mỗi bài viết và thảo luận nó với người hướng dẫn bạn.

- Cutting China's carbon cost
(<http://www.scidev.net/en/features/cutting-chinas-carbon-cost.html>)
- Antarctic glaciers picking up speed
(<http://www.abc.net.au/science/news/stories/2007/1943662.htm>)
- Beauty with a purpose
(<http://www.onislam.net/english/health-and-science/nature/414175.html>)
- Autism symptoms reversed in lab
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/6245742.stm>)

BÀI TẬP 3: Hãy chọn một bài khoa học thú vị nhất với bạn. Viết một mẫu blog dài 1000 từ liên quan đến chủ đề này và chia sẻ nó với người hướng dẫn. Liệu bài viết đã đủ hấp dẫn để được công bố?

Thử thiết lập blog cho riêng bạn tại (www.blogger.com), (<http://wordpress.com/>), (<http://www.posterous.com>) hoặc bất cứ trang web cung cấp dịch vụ blog miễn phí khác. Khuyến khích bạn bè và đồng nghiệp gửi ý kiến riêng của họ đến các bài đăng trên blog.

BÀI TẬP 4:

- a. Hãy lấy một bản tin mới nhất của bạn và viết lại nó như là một bài ký, hoặc ngược lại. Thảo luận với người hướng dẫn của bạn.
- b. Hãy tham dự một phiên hội nghị hay một cuộc họp báo về vài vấn đề liên quan khoa học hoặc sức khỏe tại thành phố của bạn. Thực hành viết một bản tin thông báo và một bản tin kiểu “về các sự kiện mà bạn tham dự. Chia sẻ chúng với người cố vấn.
- c. Ghé thăm trường đại học hoặc tổ chức khoa học gần nhất. Tìm một nghiên cứu thú vị vừa được công bố và viết về nó như một bài điểm tin, sau đó viết lại thành một bài ký. Hãy nhớ nghiên cứu thông tin bối cảnh và thực hiện đủ cuộc phỏng vấn để có thể làm cả hai bài!

BÀI TẬP 5: Trước khi bạn bắt tay vào viết bài ký tiếp theo, hãy viết “đoạn thắt nút” cho nó và thảo luận với người hướng dẫn. Liệu bạn đã tập trung đủ vào chủ đề chưa? Đoạn thắt nút đã đủ hấp dẫn chưa?